

Κριτική Θεάτρου

Μια διαφορετική προσέγγιση

Γράφει ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΡΑΓΚΟΓΛΟΥ

Υπάρχουν τραγωδίες που κάθε ηθοποιός και κάθε σκηνοθέτης επιθυμεί και επιχειρεί να ανεβάσει: η «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή, η «Μήδεια» του Ευριπίδη, η «Ορέστεια» του Αισχύλου αποτελούν μερικά παραδείγματα. Υπάρχουν και τραγωδίες που σπάνια βλέπουν το φως της σκηνής, είτε επειδή ο μύθος του είναι σχετικά άγνωστος είτε επειδή προκαλούν αμηχανία στην προσέγγισή τους: προβληματίζουν δηλαδή σχετικά με το ύφος και το σκοπό που εξυπηρετεί η πλοκή τους.

Μια απ' αυτές τις λιγότερο παιγμένες τραγωδίες του Ευριπίδη, τον «Ιωνα», επέλεξε η Πειραματική σκηνή της «Τέχνης», για να συμμετάσχει στις φετινές Γιορτές Ανοιχτού Θεάτρου. Σ' αυτό το έργο ο Ευριπίδης παρουσιάζει τον Ιωνα, παλικάρι και υπηρέτη του Απόλλωνα στους Δελφούς, να αγνοεί την καταγωγή του. Στο μαντείο καταφθάνουν το βασιλικό ζευγάρι της Αθήνας, η Κρέουσα και ο Ξούθος, για να ρωτήσουν τον Απόλλωνα γιατί παρέμειναν άτεκνοι. Ο Ξούθος, βασισμένος σ' ένα χρησμό, θεωρεί τον Ιωνα παιδί του: όμως, η Κρέουσα, θεωρώντας πως ο Ιων ήταν παιδί του Ξούθου από άλλη γυναίκα και ανάξιος του θρόνου της Αθήνας, αποφασίζει να τον σκοτώσει. Τότε, με επέμβαση του Απόλλωνα, αποκαλύπτεται πως ο Ιων είναι ο καρπός του έρωτα του δελφικού θεού με την Κρέουσα, που είχε εγκαταλειφθεί από τη μάνα του και είχε ανατραφεί απ' την Πυθία. Η Αθηνά, ως από μηχανής θεός στην έξοδο της τραγωδίας, αναφέρεται στο μέλλον της γενιάς του Ιωνα και των ετεροθαλών αδελφών του, του Δώρου και του Αχαιού, που θα γίνουν γενάρχες των μεγάλων φυλών του ελληνισμού.

Ο «κων» γράφηκε από τον Ευριπίδη στα παραγμένα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου. Οι συχνές αναφορές του έργου στο ρόλο και στην καταγωγή του ηγεμόνα όπως και η ρήση της Αθηνάς στην έξοδο καθιστούν σαφή την πολιτική προοπτική του. Ο αρχαίος τραγικός εξυμνεί τη γενέτειρά του, υποστηρίζοντας σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας της, τις πανελλήνιες διεκδικήσεις της. Όμως, αν το έργο θεωρηθεί αποκλειστικά πολιτικό, τότε θα πρέπει αυτομάτως να δεχτούμε την ερμητική φύση του, μια και η επικαιρότητά του αποτελεί παρελθόν εδώ και δυόμισι χιλιάδες χρόνια περίπου. Στην παράσταση της Πειραματικής Σκηνής, σκηνοθέτης Νικ Φιλίππου επέλεξε το δρόμο της αποσιώπησης ή παράκαμψης του πολιτικού μηνύματος του «Ιωνα». Το βάρος της σκηνοθετικής γραμμής έπεσε στις ανθρώπινες σχέσεις. Εξάλλου, είναι γνωστό το ενδιαφέρον του Ευριπίδη για τη μοίρα του ανθρώπου, για τις εναλλαγές της ζωής, για τα περίεργα παιχνίδια των θεών και της τύχης. Αυτή μάλιστα, τη θέση υπηρέτησε και η μετάφραση του Νικηφόρου Παπανδρέου, που επιχειρήσε να ανδείξει τα καθημερινά και όχι μυθολογικά στοιχεία του έργου, εμμένοντας στην πλευρά των σχέσεων και όχι των πολιτικών θεωριών.

► Παράλληλα, ο Κώστας Βόμβολος έγραψε μουσική, για να επενδύσει τις ψυχικές μεταστροφές των προσώπων, παρά για να καλύψει τα χορικά. Σ' αυτό το σημείο χρειάζεται να τονιστεί πως ο Φιλίππου κατάργησε το γνωστό σχήμα του δεκαπενταμελούς χορού και μοίρασε τα χορικά στην τροφό και στις δύο θεράπαινες. αυτή η είσοδος του χορού στα δρώμενα κατέκτησε πιο οικείο το λόγο του, έδωσε τις σχέσεις, δικαιολόγησε καλύτερα τις συμπεριφορές. Το μεγάλο πρόβλημα της ταυτότητας του έργου - τραγωδία; κωμωδία; τραγικο-κωμωδία; - λύθηκε με ένα σύγχρονο πρωτότυπο και καθ' όλα σεβαστό τρόπο: ψυχολογικό δράμα. Και ο νέος χορός, ο ενταγμένος στη δράση των επεισοδίων, ο άμεσος συμπάσχων, ήταν καθοριστικός παράγοντας που έπεισε για το

«Ιων» του Ευριπίδη από την Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης», σε σκηνοθεσία Νικ Φιλίππου

νόμιμο του εγχειρήματος.

► Στην ίδια κατεύθυνση δούλεψε και ο Απόστολος Βέττας, που σχεδίασε το σκηνικό και τα κοστούμια της παράστασης. Μπροστά σε μια αφαιρετική είσοδο του ναού του δελφικού Απόλλωνα, φτιαγμένη με σύγχρονα υλικά, ο Βέττας έντυσε τους ηθοποιούς με ανοιχτόχρωμα κοστούμια που παρέπεμπαν στα χρόνια της βρετανικής αποικιοκρατίας. Σαν σε ένα άλλο «Πέρασμα στην Ινδία», οι ήρωες του Ευριπίδη ανοίγουν σιγά - σιγά τις ψυχές τους, εξομολογούνται τα πάθη τους, αναζητούν την ταυτότητά τους και γυρίζουν λυτρωμένοι στη γενέθλια γη. Το τραγικό στοιχείο έχει μετατοπιστεί στην πάλη του ανθρώπου με τον εαυτό του, είναι πιο γήινο, σαν το χρώμα των κοστούμιών του Βέττα και των φωτισμών του Στράτου Κουτράκη.

► Απομένει βέβαια, η αποτίμηση της δουλειάς των έξι ηθοποιών της Πειραματικής Σκηνής που ανέλαβαν να ζωντανέψουν τα εννιά πρόσωπα του έργου και το χορό. Ο Ιων του Γιάννη Μόχλα, είχε όλη την αφέλεια και τη ζωντάνια του παλικαριού που αναζητεί τις ρίζες του. Απέδωσε με πειστικότητα κάθε μεταβολή του ήρωα, από τη θρησκοληψία στην αμφισβήτηση και από τη μανία της εκδίκησης στην αγάπη προς τη μητέρα του. Απέναντί του η Εφη Σταμούλη δημιούργησε μια Κρέουσα που παλλόταν από εσωτερική ένταση: συγκρατημένη στην πρώτη εμφάνιση, άρχισε να ξετυλίγει σιγά - σιγά τον καημό της για το χαμένο παιδί και να φανερώσει την οργή της για την απάτη του θεού. Η Κρέουσα της Σταμούλη ισορρόπησε με μαεστρία πάνω στο τεντωμένο σχοινί των ψυχικών μεταπτώσεων, αποφεύγοντας τη ροπή προς το μελοδραματισμό. Απόλυτος αφέντης του σπιτιού του και σπιθαρός κυβερνήτης αποδείχθηκε ο Ξούθος του Δημήτρη Ναζίρη, δίνοντας μια άλλη διάσταση στην καταπίεση της Κρέουσας. Ο ίδιος ηθοποιός κράτησε με πειθαρχία στη φωνή το μονόλογο της Αθηνάς.

Ιδιαίτερα σημαντικός για την παράσταση στάθηκε ο ρόλος του χορού. Η Μένη Κυριάκογλου (τροφό), η Ελένη Δημοπούλου (Α' θεράπαινα) και η Στέλλα Μιχαλίδου (Β' θεράπαινα) έπλασαν τρεις φιγούρες απολαυστικές. Παρακολουθούσαν τη δράση και συμμετείχαν με τέτοια αίσθηση του μέτρου, που δεν αποσπούσαν την προσοχή των θεατών από την κύρια υπόθεση. Παράλληλα, η Στέλλα Μιχαλίδου σκιαγράφησε ένα παιχνιδιάρη Ερμή, αληθινό διαμάντι, στον πρόλογο του έργου, ενώ η Ελένη Δημοπούλου, λίγο πριν από την κρίσιμη στιγμή της αναγνώρισης Κρέουσας - Ιωνα, έδωσε στην Πυθία ένα ιδιότυπο χαρακτήρα, κάτι ανάμεσα στο ανθρώπινο συναίσθημα και στη θεϊκή βούληση.

Το πείραμα του Φιλίππου και των συνεργατών του μπορεί σίγουρα να θεωρηθεί πετυχημένο. Ζωντανέψαν με περισσή χάρη μια τραγωδία άγνωστη για το ευρύ κοινό και μόνο αυτό αποτελεί αναμφισβήτητο κέρδος. Μάλιστα η παράσταση θα πρέπει να έχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον το χειμώνα, όταν θα παιχτεί σε κλειστό χώρο, όπου οι σχέσεις θα τονιστούν περισσότερο, γιατί σίγουρα το θέατρο Δάσους δεν προσφέρεται για παρόμοιες προσεγγίσεις. Ενδιαφέρον θα έχει και η αγγλική εκδοχή της παράστασης, με τους ίδιους συντελεστές, που θα παρουσιαστεί στο πλαίσιο των Δημητρίων από το θίασο Actors touring company.

Όσο για τον πολιτικό «Ιωνα» αυτός θα συνεχίζει να αποτελεί το μεγάλο ερωτηματικό. Αλλά στο θέατρο βλέπουμε και κρίνουμε παραστάσεις, και η φιλολογική ανάγνωση μπορεί να βοηθήσει, αλλά και να καταστρέψει, αν αποβεί αυτοσκοπός στην τέχνη του Διόνυσου.